

САДРЖАЈ

Скраћенице	9
Уводна напомена	11

Слободан Самарџић УВОДНА СТУДИЈА

Први део: Шестојануарска диктатура као вододелница српско-хрватског спора	15
Други део: Политичка претежност централистичког становишта као узрок шестојануарске диктатуре	49
Трећи део: Политичко растакање државе као последица шестојануарске диктатуре	83
Закључак: Југославија – државни провизоријум	119
Коришћени извори докумената и ауторских радова	123

ШЕСТОЈАНУАРСКА ДИКТАТУРА Изабрани документи и ауторски радови

Документи	131
Крфска декларација, 1917.	131
Објава Народног вијећа СХС, 1918.	135
Женевска декларација, 1918.	137
Прокламација регента Александра Карађорђевића, 1918. ..	140
Стјепан Радић – С. М. Брадуловићу, 1922..	141
Загребачки или „Марков” протокол, 1923.	147
Прокламација краља Александра Карађорђевића, 1929. ...	150

Резолуција Сељачко-демократске коалиције, 1929.	152
Меморандум Аугуста Кошutiћа и Јураја Крњевића Лиги народа, 1930.	154
Загребачке пункциције, 1932.	156
Декларација Љубомира Давидовића, 1933.	158
Представништва Народне радикалне странке, Демократске странке и Савеза земљорадника осуђују режим, 1933.	164
Протест вођства Самосталне демократске странке, 1937.	165
Споразум у Фаркашићу, 1937.	168
Саопштење са састанка представника Блока народног споразума, 1938.	170
Меморандум Ситон-Вотсона, 1936.	173
Извештај В. Х. Ситон-Вотсона Роберту Ванситарту, 1939.	185
Закључак седнице Хрватског народног заступства, 1939.	189
Споразум Цветковић–Мачек, 1939.	192
Демократи о данашњем стању у земљи, 1939.	195
 Ауторски радови	 211
Анте Трумбић, Неколико речи о Крфској декларацији, 1917.	211
Стјепан Радић, Темељи Хрватске пучке сељачке странке, Југославенска декларација и Крфски програм, 1918.	213
Стјепан Радић, Хоћемо у југославенском јединству своју хрватску државу, 1918.	216
Стјепан Радић, Говор на ноћној сједници Народног вијећа, 24. новембра 1918.	220
Владко Мачек, Р. В. Ситон-Вотсону, 1932.	232

Влатко Мачек – Предговор за књигу Рудолфа Бићанића, 1938.	236
Светозар Прибићевић, Проглас диктатуре, 1933.	238
Лазар Марковић, Рад на српско-хрватском споразуму, 1925.	247
Владимир Велмар-Јанковић, Поглед с Калемегдана (избор), 1936.	267
Милош Црњански, Теза и антитеза, 1935.	282
Милош Црњански, До тог мора доћи, 1935.	286
Лазар Марковић, Југословенски уставни проблем, 1938.	290
Слободан Јовановић, Посланичка неодговорност, 1929. ...	304
Ђорђе Тасић, Југословенски проблем у светлости идеологије о односу народа и државе, 1939.	309
Текстови из Српског гласа	313
Владимир Ђоровић, Питање преуређења државе, 1939.	316
Уредништво, 1939.	320
Владимир Ђоровић, Питање државног преуређења, 1939.	322
Уредништво, 1939.	325
Слободан Јовановић, Југословенство у прошлости и будућности, 1939.	328
Слободан Јовановић, Југословенска мисао, 1939.	337
Уредништво, Српска јединица, 1940.	340
Уредништво, Споразум или неспоразум, 1940.	343
Уредништво, После шест месеци, 1940.	346
Данило Динић, Два мерила, 1940.	349
Уредништво, Све по старом, 1940.	353
Данило Динић, Провизоријум, 1940.	356
Слободан Јовановић, Уставно питање, 1940.	359
Белешка о међуратним ауторима	363

УВОДНА НАПОМЕНА

Кад сам прихватио предлог мојих пријатеља Бошка Мијатовића и Бранка Милановића да учествујем у пројекту објављивања мање познатих списа српских аутора о темама из времена прве Југославије и претходеће Србије, знао сам да ме чека озбиљан задатак. Избор теме *Шестојануарска диктатура – узроци и последице* био је додатни изазов. За једног политиколога поставио се задатак да тему која звучи историографски смести у видокруг својствен политичким наукама. Укратко, мој избор био је анализа политичког процеса који је претходио и уследио једном историјском догађају, при чему је тај догађај био најдиректније узрокован процесима који су му претходили, а и сам је произвео последице које су уследиле. Тако постављена тема обухватила је у својој временској димензији готово цео период постојања прве Југославије. Следи да у свем времену њеног живота најважнији догађај није био настанак Југославије, него управо њено временски средишње збивање – шестојануарска диктатура.

Овакав приступ условио је историографски неоправдану структуру уводне студије – у првом делу, сâм догађај (смештен у време од 1928. до 1931. године), у другом делу политички процес који је узроковао диктатуру (од 1918. до 1928) и у трећем делу политички процес који је био условљен диктатуром (од 1932. до 1940. године). Оваква структура захтевала је нешто опширнију уводну студију. Али водио сам рачуна о томе да уводна студија кореспондира основној сврси целог подухвата, а то је избор прилога који оригинално сведоче о самој ствари. Тај избор није се могао свести на српске писце и њихове прилоге о збивањима која су предмет уводне студије. Сама тема захтевала је поред српских аутора још две врсте прилога: основну документарну грађу и прилоге главних учесника догађаја с хрватске стране.

Драж овог пројекта јесте у томе што отвара нове теме и приступе нашој савременој историји, посебно првој Југославији, чије

је тематизовање још увек под утицајем идеолошког духа друге Југославије. После њеног распада ипак су се отворили видици странијег описивања и тумачења прве Југославије. Мој задатак био је да следим чињенични материјал без којег ниједна анализа нема изгледа на успех. У томе су ми помогли поуздани зборници докумената и све развијенија историографска литература о том периоду.

Читалац ће лако уочити да у анализи следим свој приступ чињеничном материјалу, у намери да тако пружим једну врсту тумачења историјских догађаја, тј. њихове унутрашње, често скривене логике. Уз изворне прилоге које нудим читалачкој јавности, надам се да књига узета целовито даје прилог за разумевање једног важног сегмента наше националне историје.

У Београду,
марта 2023.

Слободан Самарџић